

Johtaako naturalismi skeptismiin?¹

On tavallista ajatella, että tiede lisää tietoa maailmasta. Esimerkiksi evoluutioteoria on lisännyt valtavasti ymmärrystämme erilaisten olioiden kehitymisestä ja sitä ohjaavista luonnollisista mekanismeista. Amerikkalaisfilosofi Alvin Plantinga (1932-) väittää kuitenkin, että naturalistinen maailmankuva johtaa kaikenkattavaan skeptismiin. Evoluutioteoriasta nimittäin seuraa, ettemme enää voi luottaa järkemme luotettavuuteen. Jos kognitiiviset kykymme ovat kehittyneet evoluutioteorian mukaisesti, niin silloin niiden tarkoitus on auttaa selviytymistämme eikä tuottaa tosia uskomuksia. Plantingan mukaan kognitiivisten kykyjemme luotettavuus ei olekaan mahdollista ilman hyvänthahtoisen ja kaikkivoivan Jumalan olemassaoloa.

Tämän artikkelin tarkoitus on selventää ja tarkastella kriittisesti Plantingan argumenttia siitä, että naturalistilla ei ole perusteita uskoa kognitiivisten kykyjensä luotettavuuteen. Etenen muotoilemalla ensin Plantingan argumentin, ja sen jälkeen tutkin kirjallisuudessa esitettyjä vasta-argumentteja. Argumentissaan naturalismia vastaan Plantinga olettaa, että tieto vaatii tuekseen uskon järjen luotettavuuteen. Jos emme usko järkemme luotettavuuteen, niin menetämme samalla perusteen pitää yhtäkään uskomustamme totena. Tällä modernilla keskustelulla naturalistien ja teistien välillä on suuria yhtäläisyyksiä 1600-luvulla käytyyn keskusteluun. Tuolloin René Descartes väitti, että totuuden voi taata vain hyvänthahtoisen Jumalan olemassaolo. Tavallaan Plantinga onkin vain lämmittänyt uudelleen tuon vanhan keskustelun lisäten siihen 2000-luvun mausteita, kuten evoluutioteorian.

Evoluutioargumentti

Plantingan keskeinen väite ja myös koko *evoluutioargumentin* ydin on, että jos uskomme evoluutioteoriaan ja naturalismiin, niin kognitiivisten kykyjemme luotettavuus ei ole todennäköistä. ”Kognitiivisilla kyvyillä” tarkoitetaan yksinkertaisesti kaikkia tiedonhankintamenetelmiämme kuten päättelyä, näkökykyä ja muistia. Plantingan mukaan kognitiivisten kykyjen luotettavuutta ei voida perustella naturalistisesti. Jos olemme kehittyneet evoluutioteorian mukaisesti, niin kognitiivisten kykyjemme tarkoitus on tosien uskomusten tuottamisen sijaan auttaa meitä selviytymään.

Plantinga myöntää, että naturalismia on vaikea mää-

ritellä tarkasti. Kuitenkin evoluutioargumentin kannalta keskeistä on naturalismiin sisältyvä väite, ettei ole olemassa Jumalaa tai muita hänen kaltaisiaan olioita. Naturalismin mukaan ihmisen alkuperä, hänen toiveensa, pelkonsa, päämääränsä ja uskomuksensa ovat viime kädessä vain seurausta atomien satunnaisesta järjestyksestä.² Ei ole olemassa mitään tämän materiaalisen maailman ulkopuolelta määrittyvää asioiden järjestystä. Evoluutioteorian mukaan ihminen on kehittynyt luonnonvalinnan ja satunnaisen geneettisen mutaation kautta. Myös aivomme ja kognitiiviset kykymme ovat kehittyneet päämääränään selviytyminen. Hermostojärjestelmämme keskus eli aivot on mahdollistanut menestymisemme ruoanhankinnassa, lisääntymisessä, vihollisilta pakenemisessa ja niitä vastaan taistelemisessa. Luonnonvalinnan kannalta tärkeää on ollut adaptiivinen käyttäytyminen, minkä vuoksi kognitiiviset mekanismit ovat kehittyneet auttaakseen selviytymistämme. Evoluutioteorian ollessa tosi on siis epätodennäköistä, että kognitiiviset kykymme olisivat kehittyneet tuottaakseen tosia uskomuksia. Selviytymisellämme ja uskomustemme totuudella ei ole välttämättä mitään yhteyttä toisiinsa.³

Todet uskomukset ja adaptiivinen käyttäytyminen

Plantingaa vastaan voidaan tietenkin väittää, että adaptiivinen eli selviytymistämme ja ympäristöön sopeutumistamme hyödyttävä käyttäytyminen johtaa mitä todennäköisimmin kognitiivisten kykyjemme luotettavuuteen. Olion selviytyminen hankaloituisi suuresti, jos se muodostaisi säännönmukaisesti epätosia uskomuksia ympäristöstään, omista tarpeistaan ja keinoistaan toteuttaa päämääriään. Plantingan mukaan on kuitenkin epätodennäköistä, että adaptiivisesta käyttäytymisestä seuraisi kognitiivisten kykyjemme luotettavuus. Perustellakseen väitettään hän pyytää meitä kuvittelemaan joukon ihmisiä muistuttavia olioita, jotka asustavat maapallon kaltaisella planeetalla. Näillä oliolla on kognitiivisia kykyjä, he muodostavat ja muuttavat uskomuksia, tekevät päätelmiä ja ovat kehittyneet evoluutioteorian mukaisen luonnonvalinnan kautta. Mikä on todennäköisyys sille, että heidän kognitiiviset mekanisminsa ovat luotettavia? Plantingan mukaan kyseinen todennäköisyys on vähäinen. Väitteensä tueksi hän kuvaa neljää eri mahdollisuutta siitä, millaiseksi muodostuu tuon kuvitellun väestön uskomusten ja käyttäytymisen välinen suhde.⁴

Ensimmäinen mahdollisuus on, että uskomus ei osallistu mitenkään siihen kausaaliseen ketjuun, joka johtaa käyttäytymiseen. Kuvitteellisen yhteisön jäsenten ruumiiden liikkeet ja käyttäytyminen johtuvat hermoimpulsseista, joiden laukaisijoina ovat olleet esimerkiksi aistien välityksellä koetut ärsykkeet. Yhteisön evoluution kannalta heidän uskomuksensa ja niiden totuusarvot ovat täysin merkityksettömiä, koska niillä ei ole mitään kausaalista roolia adaptiivisessa käyttäytymisessä. Tämänlaisen evolutiivisen historian omaavien olioiden kohdalla on erittäin epätodennäköistä, että heidän kognitiiviset mekanisminsa olisivat luotettavia.⁵

Toisen mahdollisuuden mukaan uskomukset vaikuttavat kausaalisesti käyttäytymiseen. Kuitenkaan uskomusten sisällöillä ei ole merkitystä, vaan niiden neurofysiologisilla ominaisuuksilla. Tätä voidaan havainnollistaa seuraavalla

esimerkillä: Lausun runoa niin äänekkäästi, että lasi hajoaa. Ääntämilläni äänillä on semanttinen merkityksensä, mutta merkityksillä ei ole kausaalista osuutta lasin hajoamiseen. Samoin kuvitteellisen yhteisön jäsenten uskomukset ovat kausaalisesti tehokkaita, mutta tällä ei ole mitään tekemistä uskomusten sisältöjen kanssa. Totuus on uskomusten semanttinen ominaisuus, jolla ei kuitenkaan ole osuutta adaptiivisessa käyttäytymisessä. Tämänkin ajatuskokeen mukaan on erittäin epätodennäköistä, että kognitiiviset kyvyt olisivat

»Naturalismiin uskominen johtaa siis naturalismin epäilyyn, mutta tästä ei vielä seuraa, etteikö naturalismi voisi olla tosi. Naturalismi voi olla tosi, mutta evoluutioargumentin perusteella näyttää siltä, että naturalismin hyväksyminen johtaa kaikenkattavaan skeptismiin. Tällöin on irrationaalista uskoa naturalismiin, koska evolutioargumentti kumoaa kaikki perusteet uskoa, että naturalismi on tosi. Skeptismin vaihtoehtona Plantinga tarjoaa teismiä: jos uskomme Jumalaan, niin meillä ei ole perusteita epäillä kognitiivisten kykyjemme luotettavuutta.»

kehittyneet tuottaakseen tosia uskomuksia.⁶

Kolmas mahdollisuus on, että uskomukset vaikuttavat kausaalisesti käyttäytymiseen sekä neurofysiologisten että semanttisten ominaisuuksiensa puolesta, mutta vaikutus heikentää olioiden selviytymistä. Selviytymisen kannalta olisi siis parempi, jos uskomukset eivät vaikuttaisi käyttäytymiseen. Adaptiivinen käyttäytyminen ei johdu tosista uskomuksista, joten on jälleen epätodennäköistä, että kognitiiviset mekanismit olisivat kehittyneet tuottaakseen enimmäkseen tosia uskomuksia.⁷

Neljäs Plantingan mainitsema mahdollisuus on, että uskomukset ovat kausaalisesti kytköksissä adaptiiviseen käyttäytymiseen. Tällöinkään ei ole itsestään selvää, että kognitiiviset mekanismit tuottaisivat enimmäkseen tosia uskomuksia. Nimittäin mikä tahansa yksittäinen adaptiivinen toiminta voi toteutua monilla erilaisilla uskomuksilla. Olettakaamme, että kuvitteellisen yhteisön jäsen nimeltään Pauli kohtaa nälkäisen tiikerin. Selviytymisen kannalta paras ratkaisu on tietenkin paeta paikalta. Paulin pakeneminen voi tosin johtua siitä, että häntä miellyttää ajatus syödyksi tulemisesta, mutta hän uskoo tiikerin syövän hänet vain jos hän juoksee toiseen paikkaan. Tai ehkä Paulin mielestä tiikeri näyttää ystävälliseltä kissalta, jota hän haluaa silittää, mutta hän uskoo, että paras tapa silittää sitä on juosta pois sen lähistöltä. Pauli voi myös uskoa tiikerin olevan säännöllisesti ilmaantuva illuusio, ja hän on päättänyt vain huvin vuoksi juosta kilometrin niin kovaa kuin

pystyy aina, kun hän näkee tämän illuusion. Toisin sanoen vaikka uskomukset vaikuttaisivatkin kausaalisesti adaptiiviseen käyttäytymiseen, niin tästä ei vielä seuraa, että nuo uskomukset olisivat enimmäkseen tosia. Koska adaptiivisen käyttäytymisen taustalla voi olla monia erilaisia epätosia uskomuksia tosien sijaan, meillä ei ole mitään perusteita olettaa, että kognitiiviset mekanismit tuottaisivat enimmäkseen tosia uskomuksia.⁸

Kuvittelun yhteisön kohdalla yksikään käsitelty mahdollisuus ei johtanut siihen, että olisi perusteltua olettaa heidän kognitiivisten mekanismiensa kehittyneen tuottaakseen tosia uskomuksia. Käsitellyn yhteisön tilanne on Plantingan mukaan täysin analoginen meidän tilanteeseemme nähden: ei siis ole perusteita olettaa, että kognitiiviset mekanismit olisivat luotettavia. Päinvastoin, jos olemme naturalisteja ja uskomme evoluutioteoriaan, meillä on peruste epäillä kognitiivisten kykyjemme luotettavuutta ja *kaikkien uskomusiemme* totuutta.

Naturalismi kumoaa itse itsensä

Plantingan mukaan evoluutioargumentti antaa naturalistille perusteen uskoa, että kognitiiviset mekanismit eivät ole kehittyneet tuottaakseen tosia uskomuksia. Tästä seuraa, että naturalistilla on peruste epäillä kognitiivisten kykyjemme luotettavuutta. Kognitiivisten kykyjen luotettavuuden epäilystä puolestaan seuraa, että naturalistin on epäiltävä kaikkia kognitiivisten kykyjemme tuottamia uskomuksia. Näin ollen naturalismi kumoaa itse itsensä. Kun naturalisti huomaa, että evoluutioteoriasta seuraa kognitiivisten kykyjemme epäluotettavuus, on hänellä peruste epäillä myös naturalismin ja evoluutioteorian totuutta.⁹

Naturalismiin uskomisen johtaa siis naturalismin epäilyyn, mutta tästä ei vielä seuraa, etteikö naturalismi voisi olla tosi. Naturalismi voi olla tosi, mutta evoluutioargumentin perusteella näyttää siltä, että naturalismin hyväksyminen johtaa kaikenkattavaan skeptismiin. Tällöin on irrationaalista uskoa naturalismiin, koska evolutioargumentti kumoaa kaikki perusteet uskoa, että naturalismi on tosi. Skeptismin vaihtoehtona Plantinga tarjoaa teismiä: jos uskomme Jumalaan, niin meillä ei ole perusteita epäillä kognitiivisten kykyjemme luotettavuutta. Jumala on kaikkitietävä olio, joka on luonut meidät omaksi kuvakseen, joten luomistyön seurauksena kognitiiviset kykyimme heijastavat Jumalan tiedollisia kykyjä. Jos uskomme naturalismin sijaan hyväntahtoiseen luojaolioon, niin voimme myös oikeutetusti uskoa, että kognitiiviset kykyimme ovat luotettavia. Naturalistinen epistemologia varustettuna naturalistisella metafysiikalla johtaa skeptismiin tai irrationaalisuuteen. Naturalistinen epistemologia vaatii tuekseen supranaturalistisen metafysiikan eli teismin, jotta voimme rationaalisesti uskoa kognitiivisten kykyjemme luotettavuuteen. Tiedon perustana täytyy olla Jumala.¹⁰

Vasta-argumentteja evoluutioargumentille

Plantingan argumenttia on kritisoitu runsaasti. Useiden kirjoittajien mielestä evoluutioteoria itse asiassa tukee väitettä siitä, että kognitiiviset kykyimme ovat luotettavia. Tällöin

kumoutuu Plantingan väite, että evoluutioteoriasta seuraa kognitiivisten kykyjemme epäluotettavuus. Voidaan myös väittää, että näkemys kognitiivisten kykyjen luotettavuudesta on eräänlainen peruskomus, jota ei voida kumota. Tällaisen vastaväitteen on tarkoitus kumota Plantingan väite siitä, että evoluutioteorian epäilystä seuraa kaikkien uskomustemme totuuden epäily. Ei ole myöskään ollenkaan selvää, että teisti pystyy välttämään naturalistia paremmin skeptismin ongelman. Näin ollen vaikka Plantingan evoluutioargumentti olisikin pätevä, ei pelkkä Jumalaan vetoaminen riitä poistamaan skeptismin uhkaa.

Evoluutioteoria tukee kognitiivisten kykyjemme luotettavuutta

Amerikkalaisfilosofi Evan Fales huomauttaa, että uskomusten muodostamisen mahdollistavan hermostojärjestelmän kehittyminen on valtava biologinen kustannus. Siksi on oletettava, että hermostojärjestelmän kehityksestä ja suhteellisen isoista aivoista on adaptiivista hyötyä. Onkin luultavaa, että ihminen on turvannut selviämisen juuri älykkyyden kehityksellä. Selviytymisemme on pohjautunut kognitiivisten kykyjemme hyödyntämiseen. Resursien tuhlaaminen kognitiivisten mekanismien kehittämiseen onkin epätodennäköistä, jos niistä ei kerran ole mitään hyötyä. On erittäin epätodennäköistä, että uskomuksillamme ei olisi mitään kausaalista osuutta adaptiiviseen käyttäytymiseen kuten Plantingan esittämän ajatuskokeen ensimmäisessä mahdollisuudessa. Vielä vähemmän luultavaa on, että kognitiivisten kykyjemme kehittyminen olisi haitallista adaptiiviselle käyttäytymiselle kuten Plantingan esittämän ajatuskokeen kolmannessa mahdollisuudessa.¹¹

Falesin mukaan evoluutioteorian ja evoluutiota koskevan tietämyksemme puitteissa on vaikea uskoa myöskään Plantingan esittämää toista mahdollisuutta, jonka mukaan kognitiivinen järjestelmämme olisi kehittynyt niin, että uskomusten sisällöillä ei olisi mitään yhteyttä adaptiiviseen käyttäytymiseemme. Jos uskon, että nuotio on kuuma eikä esimerkiksi kylmä, niin on järkevää olettaa, että uskomukseni sisältö aiheutuu kausaalisesti ulkomaailman tosiasiallisista ominaisuuksista. Kaikkein absurdeimmalta vaikuttaa Plantingan kuvaileman neljännen mahdollisuuden tilanne, jossa uskomuksilla on kausaalinen osuus käyttäytymiseemme, mutta uskomuksemme olisivat järjestelmällisesti epätosia. Kognitiivisen järjestelmän pitäisi olla epäintuitiivisen monimutkainen, jotta se onnistuisi säännöllisesti johtamaan epätosista uskomuksista selviytymistä edistävän toimintaohjeen.¹²

Onkin mitä todennäköisintä, että epätosia uskomuksia tuottava kognitiivinen järjestelmä ei edistäisi organismin selviytymistä. Fales havainnollistaa asiaa seuraavalla esimerkillä: Frederik uskoo, että hänen kantamansa raskas kivi on itse asiassa kevyt ja pehmeä. Kulkiessaan eteenpäin Frederik melkein astuu kyykäärmeen päälle, mutta hän uskoo, että kyykäärme kuolee, jos sitä heittää jollakin kevyellä ja pehmeällä esineellä. Hän heittää kiven kynn päälle, ja selviytyy seuraavaan päivään. Seuraavana päivänä Frederik kohtaa pollulla vihaisen villisian. Hän uskoo, että villisika pakenee, jos hän tanssii jonkin kevyen päällä. Villisika syöksyy Frederikiä

kohti samalla, kun hän aloittaa tanssinsa pienen kiven päällä. Tarinan opetus on selkeä: Frederik selvisi kyykäärmeestä, mutta hän ei elä pitkään kuten eivät hänen geneettistä perimäänsä kantavat jälkeläisetkään.¹³

Fales myöntää, että kognitiiviset kykyimme eivät ole täydellisiä, mutta tästä huolimatta voimme tietää paljon asioita. Tiedollisten kykyjemme vajavaisuus ja mahdollisuus erehtyä ovat tunnustettuja faktoja. Evoluutio-opin totuudesta ei kuitenkaan seuraa, ettemmekö voisi tietää mitään. Toisaalta kognitiiviset kykyimme ovat selvästi joillain alueilla paljon luotettavampia kuin joillain toisilla alueilla. Esimerkiksi näköhavaintomme ovat yleisesti ottaen melko luotettavia, mutta psykologiset kokeet osoittavat, että enemmistö ihmisistä tekee johdonmukaisesti päättelyvirheitä yrittäessään ratkaista loogista tai tilastollista päättelykykyä vaativia tehtäviä. Lyhyesti sanoen ihmiset ovat parempia oikeiden näköhavaintojen tekemisessä kuin tosien teorioiden muodostamisessa.¹⁴

Jos evoluutioteorian ja empiirisen evidenssin voidaan katsoa tukevan kognitiivisten kykyjemme kehittymistä luotettaviksi, niin tällöin Plantingan argumentti epäonnistuu. Kuten Michael Levin toteaa, naturalistilla on edelleen perusteita uskoa kognitiivisten kykyjemme luotettavuuteen sekä evoluutioteorian että naturalismin totuuteen.¹⁵ Branden Fitelsonin ja Elliot Soberin mukaan kognitiivisten kykyjemme osittaisesta epäluotettavuudesta ei seuraa, että meidän täytyisi pidäytyä kokonaan uskomusten muodostuksesta. On selvää, että jotkut uskomuksemme ovat epätosia, mutta naturalistisen evoluutioteorian uskomisen ei edellyttäkään, että kaikkien uskomuksiemme olisi oltava tosia. Toisin kuin Plantinga väittää,¹⁶ evoluutioteoriasta ja kognitiivisten kykyjemme epätäydellisyydestä ei seuraa kaikenkattavaa skeptismiä.

Plantingan mukaan naturalisti ei voi puolustautua vetoamalla siihen, että kognitiiviset kykyimme ovat luotettavampia esimerkiksi havaintojen kuin loogisten päätelmien tekemisessä. Naturalisti ei voi ristiriidattomasti uskoa evoluutioteoriaan ja naturalismiin, jos hän samalla myöntää kognitiivisten kykyjemme olevan epäluotettavia teoreettisten uskomusten muodostamisessa. Naturalismi ja evoluutioteoria koostuvat teoreettisista uskomuksista, joiden totuuden evoluutioteoria kuitenkin asettaa kyseenalaiseksi.¹⁷ Fitelsonin ja Soberin mukaan Plantinga onkin ehkä oikeassa väittäessään, että tieteelliset teoriat voivat olla epäluotettavia, koska kognitiiviset kykyimme eivät ole kehittyneet pääasiallisena tarkoituksenaan tieteellisten teorioiden muodostaminen. Voisivathan kognitiiviset kykyimme olla paljon paremmatkin, jolloin tosien teorioiden muotoilu olisi nykyistä helpompaa. Siksi meidän täytyy oppia hyväksymään erehtyväisyytemme ja yrittää nöyrästi mukautua kognitiivisten kykyjemme epäluotettavuuteen teoreettisten väittämien muodostamisessa.¹⁸

Levinin mukaan Plantinga liioittelee kyyttömyyttämme muodostaa päteviä teorioita. Sitä paitsi evoluutioteoria ei ole läheskään niin abstrakti kuin esimerkiksi teoria ajan alkuperästä, joten edellinen teoria on oletettavasti jälkimmäistä luotettavampi. Tieteen historia on täynnä erehdyksiä, mutta virheet on pyritty havaitsemaan ja niitä on korjattu. Lisäksi tuskin yksikään todennettu tieteellinen teoria auttaa välittömästi selviytymistämme, joten uskomustemme luotettavuus ei riipu niiden adaptiivisesta hyödyllisyydestä. Pystymme löytämään tekemämme virheet teorioistamme ja korjaamaan niitä huolimatta siitä, että olemme kehittyneet evoluutiivisten

prosessien kautta. Evoluution vuoksi emme kenties kykene käsittämään joitain totuuksia, joiden ymmärtäminen vaatisi paljon nykyistä kehittyneemmät aivot. Tästä huolimatta on perusteetonta väittää, että muodostamme evoluution vuoksi välttämättä epätosia teorioita ja tieteellisiä väittämiä.¹⁹

»Jumalaan vetoamisesta ei ole apua, jos meitä pyydetään todistamaan järjen luotettavuus. Järjen luotettavuutta on mahdotonta todistaa olettamatta sen luotettavuutta. Olit sitten teisti tai naturalisti, järjen luotettavuus pitää vain ottaa annettuna, vaikka tämä menettely ei skeptikkoa vakuutakaan.»

Evoluutioargumentti ei oikeuta skeptisimiä

Fitelson ja Sober ihmettelevät Plantingan oletusta siitä, että evoluutioteorian virheellisyydestä pitäisi seurata naturalismin kieltäminen. Naturalistihan voisi yksinkertaisesti vain kohdistaa katseensa uuteen teoriaan. Nykyinen versio evoluutioteoriasta ei ole täydellinen, joten miksi sen hylkäämisen pitäisi johtaa koko kognitiivisen järjestelmämme romahdukseen ja täydelliseen skeptismiin? Evoluutioargumentin kritisoija voi siis yksinkertaisesti sanoa, että evoluutioteorian hylkäämisestä ei seuraa koko uskomusjärjestelmäämme koskeva epäily.²⁰ Vaikka evoluutioargumentti tukisikin väitettä kognitiivisten kykyjemme epäluotettavuudesta, tästä ei seuraa, että meidän täytyy lakata luottamasta kognitiivisiin kykyihimme. Plantinga tuntuu oletavan, että kognitiivisten kykyjemme luotettavuutta tukeva evidenssi muodostuu vain naturalismista ja evoluutioteoriasta. Miksei meillä voisi olla muita syitä uskoa kognitiivisten kykyjemme luotettavuuteen? Fitelsonin ja Soberin mukaan Plantingan keskeinen virhe onkin, että hän ei perustele väitettään siitä, että kognitiivisten kykyjemme luotettavuus riippuu ainoastaan evoluutioteorian ja naturalismin yhdistelmästä.²¹

Filosofit Glenn Ross ja Timothy O'Connor yrittävät vastata Plantingan evoluutioargumenttiin väittämällä, että luottamustamme kognitiivisiin kykyihimme ei yksinkertaisesti voida kumota millään argumentilla. Järjen luotettavuuteen uskomisen on uskomusjärjestelmämme perusta. Emme voi edes etsiä kognitiivisten kykyjemme luotettavuutta tukevaa evidenssiä, elleimme jo oletta samaisten kykyjen luotettavuutta. On mieleöntö yrittää muodostaa minkäänlaista todennäköisyysarviota kognitiivisten kykyjemme luotettavuudesta, sillä tällöin vaadittaisiin kognitiivisten kykyjemme ulkopuolinen näkökulma. Meidän on vain luotettava kognitiivisiin kykyihimme kaikessa mitä teemme, ja tämä luottamus on rationaalisuutemme perusta. Jos uskomus kognitiivisten kykyjemme luotettavuudesta on tosiaankin kumoutumaton, niin tällöin Plantinga epäonnistuu yrityksessään osoittaa, että

naturalisti ei voi uskoa rationaalisesti kognitiivisten kykyjen luotettavuuteen.²²

O'Connorin mukaan on ylipäänsä outoa, että luottamus kognitiivisiin kykyihimme vaatii tuekseen sopivan metafyyssisen näkemyksen. O'Connor ei hyväksy Plantingan väitettä siitä, että vain vaihtamalla metafysiikkamme naturalismista teismiin voimme turvata rationaalisuutemme perustan. Olisi omituista, jos esimerkiksi uskomukseni ”edessäni on tietokone” muuttuisi rationaalisesta irrationaaliseksi vain sen mukaan, olenko teisti vai naturalisti.²³ Voidaan myös väittää Bas van Fraassenin tavoin, että tiede on neutraalia suhteessa metafyyssiin tai uskonnollisiin näkemyksiin. Olit teisti tai naturalisti, väitteesi voidaan joko testata empiirisesti tai ne ovat merkityksettömiä tieteen kannalta. Tieteellisten väitteiden verifioimisen tai falsifioimisen kannalta on yhdentekevää, uskotko Jumalaan vai et. Plantinga puolestaan olettaa virheellisesti, että metafyyssinen näkemys vaikuttaa tiettyjen empiiristen tapahtumien toteutumisen todennäköisyyteen kuten siihen, miten kognitiiviset kyvyt ovat kehittyneet. Kognitiivisten kykyjen kehitys on kuitenkin empiirisesti tutkittavissa.²⁴

Plantingan mukaan edellä esitetyt vasta-argumentit eivät onnistu kumoamaan hänen evoluutioargumentiaan. Ensinnäkin evoluutioteoria ei pysty selittämään, miten uskomusten sisältö tai totuusarvo vaikuttaa kausaalisesti adaptiiviseen käyttäytymiseen. Tämän vuoksi evoluutioteoria ei tue väitettä siitä, että kognitiiviset kykyimme ovat luotettavia. Vaikka onkin täysin rationaalista uskoa ilman perusteita omien kognitiivisten kykyjen luotettavuuteen, niin siitä huolimatta tämä uskomus voi kumoutua. Jos esimerkiksi uskon näkökykyini heikentyneen huomattavasti, niin en enää luota varauksetta kaikkiin näköhavaintoihini. Samoin jos uskon olevani mielisairas, niin minulla on peruste epäillä uskomuksiani. Vasta-argumenteista huolimatta Plantinga on vakuuttunut siitä, että evoluutioteoria muodostaa naturalistille perusteen epäillä kognitiivisten kykyjen luotettavuutta.²⁵

Jumala ja skeptisimi

Amerikkalaisfilosofi Keith Lehrerin mukaan kognitiivisten kykyjemme luotettavuutta ei voida taata vain vaihtamalla naturalismi teismiin. Plantingahan väittää, että hyväntahtoisien Jumalan olemassaolo takaa kognitiivisten kykyjemme luotettavuuden. Tämä ei välttämättä pidä paikkaansa, koska Jumalalla voi olla omat perusteensa sille, että kognitiiviset kykyimme eivät ole luotettavia. Jos hyväntahtoinen ja kaikkietävä Jumala kerran sallii pahuuden olemassaolon, niin samoin hän voi sallia sen, että kognitiiviset kykyimme ovat epäluotettavia. Koska Jumala sallii meidän käyttävän vapaata tahtoaamme, niin tämän seurauksena voimme harjoittaa huonoa, epätosiin uskomuksiin johtavaa päättelyä ja voimme tietoisesti tai tiedostamatta vaikuttaa toisiin ihmisiin niin, että he meiltä saamansa informaation vuoksi muodostavat epätosia uskomuksia. Toisaalta osa pahuudesta voi johtua Saatanan teoista, ja näin ollen osa epätosisista uskomuksistammekin voi johtua Saatanan teoista. Jos äärimmäisen hyvä Jumala voi sallia pahan, niin miksei hän yhtä hyvin voisi sallia järkemme epäluotettavuuden, vaikka hän jossain mielessä olisikin luonut meidät kuvakseen? Plantingan mukaan natu-

ralistiseen evoluutioteoriaan sitoutumisesta seuraa, että evoluutiivisten prosessien vuoksi suurin osa uskomuksistamme voi olla epätosia. Mutta samoin teismiin kuten kristinuskoon sitoutumisesta seuraa, että Saatanan tekojen tai hyväntahtoisen Jumalan omien tarkoituserien vuoksi suurin osa uskomuksistamme voi olla epätosia. Teismi kohtaa siis naturalismin tavoin ongelmia kysyessä, ovatko kognitiiviset kykymme luotettavia.²⁶

Plantingan evoluutioargumentin motiivi on niin selkeä, että se asettaa koko argumentin epäilyttävän valoon. Plantinga etenee osoittamalla ensin evoluutioteorian puuttelliseksi. Tämän jälkeen hän väittää, että tietyn tyyppinen teismi ei kohtaa evoluutioteorian ongelmia, minkä seurauksena kaikkien rationaalisten ihmisten pitäisi uskoa Jumalaan. Plantingan evoluutioargumentti muistuttaa vahvasti skeptikon argumenttia, jonka mukaan emme voi osoittaa järjen luotettavuutta, sillä kaikki todistusyrityksemme nojaavat oletukseen järjen luotettavuudesta. Plantingan argumenttiivisena strategiana on esittää naturalistille skeptikon argumentti, jonka *ainoaksi* ratkaisuksi hän tarjoaa Jumalaa.

Kuitenkaan minkään metafysisen tai empiirisen näkemyksen kannattajan tuskin tarvitsee olla huolissaan siitä, että hän ei pysty kumoamaan skeptisimiä. Jo sen toteaminen, että Plantingan evoluutioargumentti on vain yksi versio skeptikon argumentista, riittää evoluutioargumentin mitätöitymiseen.

Lopuksi

Plantingan evoluutioargumentin mukaan naturalistinen evoluutioteoria kumoaa itse itsensä ja koko rationaalisuutemme perustan. Plantingan argumentin keskeinen premissi on, että evoluutioteorian mukaan kognitiivisten kykyjemme päämääränä on auttaa selviytymistämme eikä tuottaa tosia uskomuksia. Plantingan kriitikkojen mukaan tosien uskomusten muodostaminen on kuitenkin välttämätöntä selviytymiselle, jolloin evoluutioteoria tukee väitettä kognitiivisten kykyjemme luotettavuudesta. Tällöin Plantingan evoluutioargumentin keskeinen premissi kumoutuu, kuten koko argumentti. Nähdäkseni tämä on sekä ilmeisin että tehokkain tapa kritisoida Plantingan argumenttia. Järkemme luotettavuus ja evoluutioteorian mukainen kehitymisemme eivät ole millään muotoa ristiriidassa keskenään. On itse asiassa uskottavaa väittää, että selviytymisemme tukee uskomusta järkemme luotettavuudesta. Enimmäkseen epätosia uskomuksia muodostavan kognitiivisen koneiston avulla olisi melko hankalaa yrittää selviytyä.

Tietenkin on myönnettävä, että evoluution vuoksi kognitiiviset kykymme ovat toisinaan epäluotettavia. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että meidän täytyisi epäillä kaikkia uskomuksiamme ja ryhtyä skeptikoiksi. Vaikka tiedostankin erehtyväni joskus näköhavainnoissani, niin tämä ei ole peruste tuomita kaikkia näköhavaintoja virheellisiksi. Plantingaa voidaan kritisoida myös siitä, että hänen evoluutioargumenttinsa on eräänlainen silmänkääntötempu, jossa skeptismin mahdollisuuteen vedoten yritetään perustella Jumalaan uskomisen välttämättömyys. Ikävä kyllä teistikään ei ole turvassa skeptikon argumentilta siitä, ettemme voi todistaa kognitiivisten kykyjemme luotettavuutta. Jumalaan

vetoamisesta ei ole apua, jos meitä pyydetään todistamaan järjen luotettavuus. Järjen luotettavuutta on mahdotonta todistaa olettamatta sen luotettavuutta. Olit sitten teisti tai naturalisti, järjen luotettavuus pitää vain ottaa annettuna, vaikka tämä menettely ei skeptikkoo vakuutakaan. Kaiken kaikkiaan Plantingan evoluutioargumenttiin kohdistettu kritiikki on vakuuttavaa. Järjenkäyttöä ei tarvitse vaihtaa uskoon.

Viitteet

1. Kiitän professoreita Olli Koistista ja Juha Räikkää sekä erikoistutkija Jussi Haukiojaa erinomaisista kommentteista, jotka auttoivat suuresti tämän artikkelin muokkaamisessa lopulliseen muotoonsa.
2. WCB, s. 227. Käytän lyhennettä WCB Plantingan kirjasta *Warranted Christian Belief* (Oxford University Press, New York 2000).
3. Plantinga 1994.
4. WPF, s. 222–223. Käytän lyhennettä WPF Plantingan kirjasta *Warrant and Proper Function* (Oxford University Press, New York 1993).
5. WPF s. 223.
6. WPF, s. 224; Plantinga 1994.
7. WPF s. 224–225.
8. WPF, s. 225–227.
9. WPF, s. 228, 231; Plantinga 1994.
10. WPF, s. 235–237.
11. Fales 1996, s. 440–441.
12. Fales 1996, s. 441–443.
13. Fales 1996, s. 442–443.
14. Fales 1996, s. 449–451.
15. Levin 1997, s. 94.
16. Fitelson & Sober 1998, s. 125.
17. WPF s. 232–233.
18. Fitelson & Sober 1998, s.127.
19. Levin 1997, s. 96–98.
20. Fitelson & Sober 1998, s. 124.
21. Fitelson & Sober 1998, s. 124–125.
22. O'Connor 1994, s. 531–532, 534; Ross 1997, s. 166.
23. O'Connor 1994, s. 535.
24. Van Fraassen 1996, s. 172, 175.
25. Plantinga 1994.
26. Lehrer 1996, s. 28–29.

Kirjallisuus

- Fales, Evan, Plantinga's Case Against Naturalistic Epistemology. *Philosophy of Science*, 63 (1996), s. 432–451.
- Fitelson, Branden & Sober, Elliot, Plantinga's Probability Arguments Against Evolutionary Naturalism. *Pacific Philosophical Quarterly*, 79 (1998), s. 115–129.
- Lehrer, Keith, Proper Function versus Systematic Coherence. Teoksessa Jonathan Kvanvig (toim.), *Warrant in Contemporary Epistemology*. Rowman and Littlefield Publishers Inc., Maryland 1996, s. 25–45.
- Levin, Michael, Plantinga on Functions and the Theory of Evolution. *Australasian Journal of Philosophy*, 75 (1997), s. 83–98.
- O'Connor, Timothy, An Evolutionary Argument Against Naturalism?. *Canadian Journal of Philosophy*, 24 (1994), s. 527–540.
- Plantinga, Alvin, *Warrant and Proper Function*. Oxford University Press, New York 1993.
- Plantinga, Alvin, *Naturalism Defeated*. Julkaisematon käsikirjoitus, saatavana osoitteesta URL: <http://philofreligion.homestead.com/Papersbyplantinga.html>, 1994.
- Plantinga, Alvin, *Warranted Christian Belief*. Oxford University Press, New York 2000.
- Ross, Glenn, Undefeated Naturalism. *Philosophical Studies*, 87 (1997), s. 159–184.
- van Fraassen, Bas C., Science, Materialism, and False Consciousness. Teoksessa Jonathan Kvanvig (toim.), *Warrant in Contemporary Epistemology*. Rowman and Littlefield Publishers Inc., Maryland 1996, s. 149–181.